

Tema 5. La Santíssima Trinitat

És el misteri central de la fe i de la vida cristiana. Els cristians són batejats en el nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant.

08/01/2011

1. La revelació del Déu u i tri

«El misteri central de la fe i de la vida cristiana és el misteri de la Santíssima Trinitat. Els cristians són batejats en el nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant» (*Compendi* 44). Tota la vida de Jesús és revelació del Déu

u i tri: en l'anunciació, en el naixement, en l'episodi en què va ser perdut i trobat al temple quan tenia dotze anys, en la seva mort i resurrecció, Jesús es revela com a fill de Déu d'una forma nova respecte a la filiació coneguda per Israel. A més, quan va començar la vida pública, quan va ser batejat, el mateix Pare testifica al món que Crist és el fill estimat (cf. *Mt 3,13-17*) i l'Esperit davalla sobre ell en forma de colom. A aquesta primera revelació explícita de la Trinitat correspon la manifestació paral·lela en la transfiguració, que introdueix en el misteri pasqual (cf. *Mt 17,1-5*). Finalment, en acomiadar-se dels seus deixebles, Jesús els envia a batejar en el nom de les tres persones divines, perquè sigui comunicada arreu del món la vida eterna del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant (cf. *Mt 28,19*).

En l'Antic Testament, Déu havia revelat la seva unicitat i el seu amor

vers el poble elegit: Jahvè era com un pare. Però, després d'haver parlat moltes vegades per mitjà dels profetes, Déu va parlar per mitjà del Fill (cf. *He* 1,1-2) i va revelar que Jahvè no sols és *com* un pare, sinó que *és* pare (cf. *Compendi* 46). Jesús s'hi adreça en l'oració amb el terme arameu *abba*, usat pels nens israelites per dirigir-se al seu propi pare (cf. *Mc* 14,36), i distingeix sempre la seva pròpia filiació de la dels deixebles. Això és tan xocant que es pot dir que la raó veritable de la crucifixió és justament el fet d'anomenar-se a si mateix Fill de Déu en sentit únic. Es tracta d'una revelació definitiva i immediata^[1], perquè Déu es revela amb la seva paraula: no podem esperar una altra revelació, ja que Crist és Déu (cf., p. ex., *Jn* 20,17) que se'ns dóna i ens insereix en la vida que brolla del si del Pare.

En Crist, Déu obre i lliura la seva intimitat, que per si mateixa seria inaccessible a l'home si comptés només amb les seves forces[2].

Aquesta mateixa revelació és un acte d'amor, perquè el Déu personal de l'Antic Testament obre lliurement el cor i l'unigènit del Pare surt al nostre encontre, per fer-se una sola cosa amb nosaltres i emportar-nos de retorn al Pare (cf. *Jn* 1,18). Es tracta de quelcom que la filosofia no podia endevinar, perquè només es pot conèixer radicalment mitjançant la fe.

2. La vida íntima de Déu

Déu no sols posseeix una vida íntima, sinó que Déu és la seva pròpia vida íntima —s'hi identifica—, una vida caracteritzada per eternes relacions vitals de coneixement i d'amor, que ens menen a expressar el misteri de la divinitat en termes de processions.

De fet, els noms revelats de les tres persones divines exigeixen que es pensi en Déu com la procedència eterna del Fill des del Pare i la mútua relació —també eterna— de l'amor que «surt del Pare» (*Jn 15,26*) i «pren del Fill» (*Jn 16,14*), que és l'Esperit Sant. La revelació ens parla, així, de dues processions en Déu: la generació del Verb (cf. *Jn 17.6*) i la processió de l'Esperit Sant. Amb la característica peculiar que totes dues són relacions immanents, perquè són en Déu: és més, són Déu mateix, pel fet que Déu és personal. Quan parlem de processió, pensem ordinàriament en quelcom que surt d'un altre i implica canvi i moviment. Com que l'home ha estat creat a imatge i semblança del Déu u i tri (cf. *Gn 1,26-27*), la millor analogia amb les processions divines la podem trobar en l'esperit humà. El coneixement que tenim de nosaltres mateixos no surt cap a fora: el concepte que ens fem de nosaltres és

diferent de nosaltres mateixos, però no és fora de nosaltres. El mateix pot dir-se de l'amor que ens tenim a nosaltres mateixos.

D'una forma semblant, en Déu el Fill procedeix del Pare i és imatge seva, anàlogament a com el concepte és imatge de la realitat coneguda. Però aquesta imatge en Déu és tan perfecta que és Déu mateix, amb tota la seva infinitud, eternitat i omnipotència: el Fill és una mateixa cosa amb el Pare, el mateix *quelcom*, i aquesta és l'única i la indivisa natura divina, encara que sigui un altre *algú*. El símbol de Nicea-Constantinoble ho expressa amb la fórmula «Déu nat de Déu, Llum resplendor de la Llum, Déu veritable nascut del Déu veritable». El fet és que el Pare engendra el Fill donant-se a ell, lliurant-li la seva pròpia substància i natura; no en part, com succeeix en la generació humana, sinó perfectament i infinitament.

El mateix pot dir-se de l'Esperit Sant, que procedeix de l'amor del Pare i del Fill. Procedeix de tots dos, perquè és el do etern i increat que el Pare lliura al Fill engendrant-lo i que el Fill torna al Pare com a resposta al seu amor. Aquest do és el do d'ell mateix, perquè el Pare engendra el Fill comunicant-li totalment i perfectament el seu mateix ésser mitjançant l'Esperit. La tercera persona és, per tant, l'amor mutu entre el Pare i el Fill[3]. El nom tècnic d'aquesta segona processió és *espiració*. Seguint l'analogia del coneixement i de l'amor, es pot dir que l'Esperit procedeix de la voluntat que es mou cap al bé conegut.

Aquestes dues processions s'anomenen *immanents* i es diferencien radicalment de la creació, que és *transeünt*, en el sentit que és quelcom que Déu obra cap enfora de si. En ser processions reten compte de la distinció en Déu,

mentre que en ser immanents donen raó de la unitat de Déu. Per això, el misteri del Déu u i tri no pot ser reduït a una unitat sense distincions, com si les tres persones fossin només tres màscares; o a tres éssers sense unitat perfecta, com si es tractés de tres déus diferents, encara que junts.

Les dues processions són el fonament de les diverses relacions que en Déu s'identifiquen amb les persones divines: l'ésser Pare, l'ésser Fill i l'ésser que tots dos espiren. De fet, com no és possible ser pare i ser fill de la mateixa persona en el mateix sentit, així no és possible ser alhora la persona que procedeix per l'inspiració i les dues persones de les quals procedeix. Convé aclarir que en el món creat les relacions són accidents, en el sentit que les relacions no s'identifiquen amb l'ésser, encara que el caracteritzin pregonament, com en el cas de la filiació. En Déu, com que tota la

substància divina es dóna en les processions, les relacions són eternes i s'identifiquen amb la substància mateixa.

Aquestes tres relacions eternes no sols caracteritzen les tres persones divines, sinó que s'hi identifiquen, ja que pensar en el Pare vol dir pensar en el Fill, i pensar en l'Esperit Sant vol dir pensar en aquells respecte dels quals ell és l'Esperit. Així les persones divines són tres *algú*, però un Déu únic. No com s'esdevé entre tres homes, que participen de la mateixa natura humana sense exhaurir-la. Cadascuna de les tres persones és tota la divinitat i s'identifica amb l'única natura de Déu[4]: les persones són l'una en l'altra. Per això, Jesús diu a Felip que qui ha vist Jesús ha vist el Pare (cf. *Jn* 14,6), perquè ell i el Pare són una sola cosa (cf. *Jn* 10,30 i 17,21). Aquesta dinàmica, que tècnicament s'anomena *pericoreasi* o

circuminsessió —dos termes que fan referència a un moviment dinàmic en què l'un s'intercanvia amb l'altre com en una dansa en cercle—, ajuda a adonar-se que el misteri del Déu u i tri és el misteri de l'amor: «Ell mateix, eternament, és un intercanvi d'amor: Pare, Fill i Esperit Sant, i ens destina a tenir-hi part» (*Catecisme* 221).

3. La nostra vida en Déu

Com que Déu és eterna comunicació d'amor, és comprensible que aquest amor es desbordi fora d'ell quan actua. Tota l'acció de Déu en l'història és una obra conjunta de la tres persones, ja que es distingeixen només en l'interior de Déu.

Tanmateix, cadascuna imprimeix en les accions divines *ad extra* la seva característica personal^[5]. Amb una imatge, es podria dir que l'acció divina és sempre única, com el do que nosaltres podríem rebre de part

d'una família amiga, que és fruit d'un sol acte; però, per a qui coneix les persones que formen aquesta família, és possible reconèixer-hi la mà o la intervenció de cadascuna, per l'empremta personal que deixen en el regal únic.

Aquest reconeixement és possible perquè hem conegut les persones divines —en la seva distinció personal— mitjançant les missions. Déu Pare ha enviat juntament el Fill i l'Esperit Sant en l'història (cf. *Jn* 3,16-17 i 14,26), perquè es fessin presents entre els homes: «Són sobretot les missions divines de l'Encarnació del Fill de Déu i del do de l'Esperit Sant, que manifesten les propietats de les persones divines» (*Catecisme* 258). El Fill i l'Esperit Sant són com les dues mans del Pare^[6], que abracen els homes de tots els temps per portar-los al si del Pare. Si Déu és present en tots els éssers com a principi del que

existeix, amb les missions el Fill i l'Esperit es fan presents d'una forma nova[7]. La mateixa creu de Crist manifesta a l'home de tots els temps l'etern do que Déu fa de si mateix i revela, en la seva mort, l'íntima dinàmica de l'amor que uneix les tres persones.

Això significa que el sentit últim de la realitat, el que tots els homes desitgen, el que han cercat els filòsofs i les religions de tots els temps, és el misteri del Pare que eternament engendra el Fill en l'amor que és l'Esperit Sant. En la Trinitat es troba, així, el model originari de la família humana[8] i la seva vida íntima és l'aspiració autèntica de qualsevol amor humà. Déu vol que tots els homes siguin una sola família, és a dir, una única cosa amb ell mateix, que siguin fills en el Fill. Cada persona ha estat creada a imatge i semblança de la Trinitat (cf. *Gn 1,27*), és feta per viure en comunió amb els

altres homes i, sobretot, amb el Pare celestial. Aquí es troba el fonament últim del valor de la vida de cada persona humana, independentment de les seves pròpies capacitats o riqueses.

Però l'accés al Pare es pot trobar només en Crist, camí, veritat i vida (cf. *Jn* 14,6): mitjançant la gràcia, els homes poden arribar a ser un sol cos místic en la comunió de l'Església. A través de la contemplació de la vida de Crist i a través dels sagraments, tenim accés a la mateixa vida íntima de Déu. Pel baptisme som inserits en la dinàmica d'amor de la família de les tres persones divines. Per això, la vida cristiana consisteix a descobrir que a partir de l'existència ordinària, de les múltiples relacions que hi establím i de la nostra vida familiar —el model perfecte de la qual és la Sagrada Família de Natzaret—, podem arribar a Déu: «Tracta les tres Persones, Déu Pare, Déu Fill, Déu

Esperit Sant. I per a arribar a la Trinitat Beatíssima, passa per Maria»[9]. D'aquesta manera, es pot descobrir el sentit de la història com a camí de la trinitat a la Trinitat, aprenent de la “trinitat de la terra” — Jesús, Maria i Josep— a aixecar la mirada cap a la Trinitat del cel.

Giulio Maspero

Bibliografia bàsica

Catecisme de l'Església catòlica
232-267.

Catecisme de l'Església catòlica.
Compendi 44-49.

Lectures recomanades

Sant Josepmaria, homilia
«Humilitat», a *Amics de Déu* 104-109.

J. Ratzinger, *El Dios de los cristianos.*
Meditaciones, Ed. Sígueme,
Salamanca 2005.

[1] Cf. sant Tomàs d'Aquino, *In Epist. ad Gal.*, c. 1, lect. 2.

[2] «Déu ha deixat algun rastre del seu Ésser trinitari en la creació i en l'Antic Testament, però la intimitat del seu Ésser com a Trinitat Santa constitueix un misteri inaccessible a la raó humana tota sola, i també a la fe d'Israel, abans de l'Encarnació del Fill de Déu i de l'enviament de l'Esperit Sant. Aquest misteri ha estat revelat per *Jesucrist*, i és la font de tots els altres misteris» (*Compendi* 45).

[3] «L'Esperit Sant és la tercera Persona de la Santíssima Trinitat. És Déu, u i igual al Pare i al Fill. Ell “procedeix del Pare” (*Jn* 15,26), el qual, principi sense principi, és l'origen de tota la vida trinitària. I procedeix també del Fill (*Filioque*), pel do etern que el Pare en fa al Fill.

Enviat pel Pare i pel Fill encarnat, l'Esperit Sant guia l'Església “a conèixer la Veritat sencera” (Jn 16,13)» (*Compendi* 47).

[4] «L'Església expressa la seva fe trinitària confessant un sol Déu en tres Persones: Pare, Fill i Esperit Sant. Les tres Persones divines són un sol Déu perquè cada una d'elles és idèntica a la plenitud de l'única i indivisible naturalesa divina. Són realment distintes entre si, per les relacions que les posen en referència les unes amb les altres: el Pare engendra el Fill, el Fill és engendrat pel Pare, l'Esperit Sant procedeix del Pare i del Fill» (*Compendi* 48).

[5] «Inseparables en la seva única substància, les Persones divines són inseparables també en el seu obrar: la Trinitat té una sola i mateixa operació. Però, en l'únic obrar diví, cada Persona és present segons la

manera que li és pròpia en la Trinitat» (*Compendi* 49).

[6] Cf. sant Ireneu de Lió, *Adversus haereses* IV, 20, 1.

[7] Cf. sant Tomàs d'Aquino, *Summa Theologiae* 1 q.43 a.1, c. i a.2, ad. 3.

[8] «El “nosaltres” diví constitueix el model etern del “nosaltres” humà; primer que res, d'aquell “nosaltres” que és format per l'home i la dona, creats a imatge i semblança divina» (Joan Pau II, *Carta a les famílies*, 2-II-1994, 6).

[9] Sant Josepmaria, *Forja* 543.

.....